

GALOWY MUNDUR HUTNICZY

*Pamięci Profesora AGH Wacława Różańskiego
Nauczyciela, wychowawcy i patrioty,
Wielkiego miłośnika i propagatora
Staropolskich tradycji hutniczych
poświęcam te słowa
Jerzy Kajtoch*

Rys.1. Prof. Wacław Różański (1913-1994)
– Dziekan Wydz. Metalurgicznego (1962-
1966), piewca i animator tradycji hutniczych
w Akademii Górniczo-Hutniczej

Sylwetka Profesora

Wśród różnych dziedzin działalności profesora należy zwrócić szczególną uwagę i podkreślić jego zamiłowanie do historii starożytnego hutnictwa – szczególnie na ziemi kieleckiej, popularyzacji odkryć archeologicznych, krzewienia wiedzy w tym zakresie, gdyż był współorganizatorem Dymarek Świętokrzyskich na Kielecczyźnie i Muzeum Starożytnego Hutnictwa Świętokrzyskiego w Nowej Słupi, gdzie uhonorowano Jego pamięć tablicą pamiątkową, wmurowaną w 1995 roku. W AGH kierował studenckim Kołem Naukowym „Officina Ferrara”. Pełnił funkcję przewodniczącego Rady Naukowej Towarzystwa Przyjaciół Górnictwa, Hutnictwa i Przemysłu Staropolskiego w Kielcach, był członkiem Komitetu Historii Nauki i Techniki NOT oraz udzielał się w pracach Muzeum Nauki i Techniki w Warszawie. Na Wydziale i w Uczelni dał się poznać jako jeden z inicjatorów Obchodów Dnia Hutnika w AGH, projektant galowych mundurów hutniczych oraz autor scenariuszy Ślubowania Hutniczego i Spotkania w Karczmie pod Kadzią.

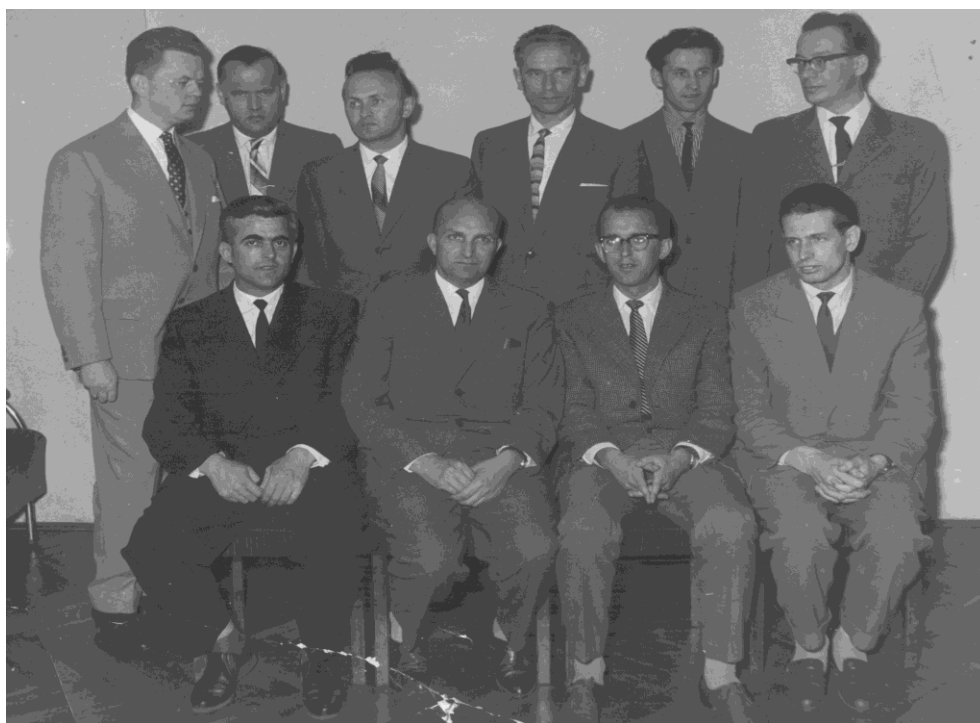
Dzień Hutnika w AGH

Dzień Hutnika jest tradycyjnym świętem ludzi nie tylko przemysłu metalurgicznego, ale i innych, związanych z nim gałęzi, skupionych wokół procesu produkcji i głębokiego przetwórstwa tego uniwersalnego tworzywa, jakim jest stal. Święto to jest zwyczajem, który gloryfikuje znaczenie zawodu hutnika, podkreśla jego godność i daje okazję do kontaktu zaprzyjaźnionych i bliskich sobie osób. Obecnie istnieje wyraźne rozdzielenie hutnictwa i górnictwa, zrozumiałe ze względu na technikę i organizację pracy. Tradycyjnie obchodzone rokrocznie: Dzień Hutnika i Dzień Górnika – są czynnikami, szczególnie w naszej Alma Mater, mającymi duży wydźwięk wychowawczy, pozwalającymi na integrację braci studenckiej z wychowawcami, ludzi nauki z praktykami z przemysłu, przywiązującymi duchem absolwentów do macierzystego Wydziału, a zatem i Uczelni. Historycznie rzecz biorąc, górnicy byli współtowarzyszami pracy kuźników. M.in. Walenty Roździeński w Officina Ferrara w 1612 r. stwierdza, że "nie ma pracy kuźnika bez górnika", gdyż dawniej istniała bezpośrednia współpraca między górnikami rud (węгля jeszcze nie wydobywano), a czekającymi na rudę kuźnikami.

Kultywowane dziś tradycje mają duże podobieństwo w atmosferze zabawy, lecz odmienne są pewne zwyczaje czy obrzędy, będące wynikiem specyfiki zawodu czy rozwoju historycznego, technicznego i społecznego. Już w pierwszym roku istnienia Akademii Górniczej, w grudniu 1919 r., odbyła się w salach Grand Hotelu w Krakowie tradycyjna Barbórka połączona ze Skokiem przez skórę oraz balem. Uroczystość tę powtarzano rokrocznie aż do wybuchu wojny.

W okresie powojennym, kiedy ostatecznie utrwalił się podział na górnictwo i hutnictwo, co ujawniło się m.in. przez nadanie Uczelni w 1949 r. nazwy Akademia Górniczo-Hutnicza, pojawiła się idea odrębnego obchodzenia obu tych świąt. Jednakże wśród społeczności górników i hutników, zarówno pracowniczej, jak i studenckiej, w dalszym ciągu kultywowane są szczytne tradycje otrzymane od naszych nauczycieli i wychowawców. Winny być one dalej przekazywane młodemu pokoleniu, gdyż tradycja wtedy spełnia swą rolę, kiedy jest wiecznie żywa. Szczytne idee łączności Alma Mater z wychowankami, absolwentami poszczególnych wydziałów, spełnia założone w dniu 8 grudnia 1945 r. Stowarzyszenie Wychowanków Akademii Górniczo-Hutniczej im. Stanisława Staszica w Krakowie.

Młodzież polska, studiując w zagranicznych ośrodkach naukowych, przyswajała sobie miejscowe tradycje organizacji studenckich, przenosząc je później na teren uczelni krajowych, m.in. Akademii Górniczej w Krakowie. Przed wojną każdy student był skokiem przez skórę pasowany na górnika czy hutnika. Dzisiaj jedynie wybrana, nieliczna grupa wyróżnionych studentów dostępuje zaszczytu osobistego uczestniczenia w skoku przez skórę lub ślubowaniu hutniczym. Idea odrębnego obyczaju przyjmowania do stanu hutniczego pojawiła się w 1962 r. Po raz pierwszy w Uczelni zorganizowano Dzień Hutnika (w tym roku powołano Komitet Obchodów Dnia Hutnika – rys.2), połączony z uroczystym ceremoniałem Ślubowania Hutniczego wraz z tradycyjnym spotkaniem towarzyskim w Karczmie pod Kadzią.

Rys.2. Członkowie pierwszego Komitetu Obchodów Dnia Hutnika na AGH (1962 r.). Od lewej: siedzą: dr Ferdynand Szwagrzyk, prof. Wacław Leskiewicz – przew., dr Jan Janowski, mgr Marian Kruciński, stoją: mgr Tadeusz Rybka, dr Kazimierz Bisztyga, mgr Tadeusz Szostak, dr Eugeniusz Wosiek, mgr Robert Szyndler, dr Stanisław Gorczyca

Jednocześnie w całym przemyśle hutniczym w Polsce wprowadzono flagi hutnicze w kolorze czarno-czerwonym oraz godło hutnicze. Jako nowy element pojawiła się tradycja wykonywania kufli, tac i innych upominków z motywami, upamiętniającymi dane święto i wspólnie spędzone chwile Starych Strzech i Młodych Hutników.

W dniu imienin Św. Floriana – przypadającym 4 maja lub pobliskim, urządzano w okresie międzywojennym (1919-1939) zabawę tzw. Floriankę. Impreza ta miała na celu pozyskanie funduszy na pomoc dla uboższych studentów. Po wojnie udało się ją zorganizować tylko w 1947 r., a rok później władze odmówiły pozwolenia. Dopiero od 1956 r. udało się wprowadzić w przemyśle uroczystości Dnia Hutnika.

Dzień Hutnika w AGH wprowadzono od 1962 r. – jako drugie święto w Uczelni, a inicjatorem tych obchodów był prof. Waław Rózański, dziekan Wydziału Metalurgicznego w latach 1962-66. W skład 10. osobowego komitetu weszło wielu wybitnych ludzi, wśród których było m.in. 3 naukowców Akademii, wyróżnionych później tytułem Doktora Honoris Causa AGH.

Uroczyste przyjmowanie młodych studentów do grona braci studenckiej było znane i praktykowane od czasów średniowiecznych. W powstających w drugiej połowie XVIII wieku szkołach górniczych, przejmowane były tradycje zabaw żakowskich i przystosowywane do warunków danej szkoły.

Galowy mundur hutniczy

Stanisław Staszic, przejmując kontrolę nad przemysłem górniczo-hutniczym, włączył pod swój zarząd szereg kopalń i hut, a z ich pracowników utworzył tzw. Korpus Górniczy, któremu przyznał nie tylko sporo przywilejów, ale dodał też wiele obowiązków. Wszyscy członkowie korpusu nosili mundury, odpowiednie do stopnia i pełnionej funkcji. Krój tych galowych mundurów hutniczych był oparty na uniformie wojsk polskich z czasów Królestwa Polskiego i składał się z bluzy w kształcie fraszka, spodni z lampasami i odpowiedniego nakrycia głowy. Opis kroju tych mundurów zaczerpnięto z "Pamiętnika Górnictwa i Hutnictwa – tom 1", wydanego w Warszawie przez Jerzego B. Puscha i Łukasza F. Reklewskiego w 1830 roku. Natomiast na podstawie informacji, zawartych w "Opisaniu żelaza fabryk" Józefa Osińskiego z 1782 roku i w "Słowniku Górniczym" Hieronima Łabęckiego, wydanym w 1838 roku, można wymienić następujące stanowiska hutnicze: "dymarz, folarz, fryszlerz, kuźniak, gichciarz, kositarz, pudlarz, mayster piecowy, smalcerz, walcerz", związane z rodzajami pracy w ośrodkach staropolskiego hutnictwa.

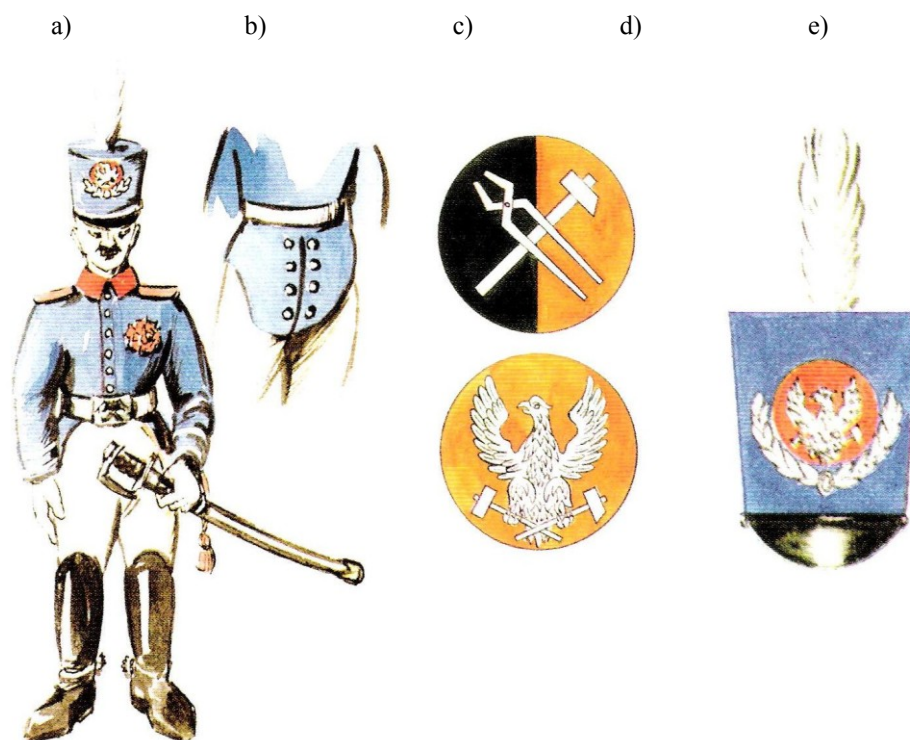
"Kositarz, kosciarz (Osiński), w Galicyi pod Karpatami zwany zalewaczem, jest pomocnikiem kuźniackim we fryszlarce, donosi węgle, tłumy ogień wodą w ognisku, puszcza wodę na koło, itd. Kowal kieruje młotem i kuciem, a kositarz służy mu pomocą" (Łabęcki). "Z kosciarza, który ustawicznie uczy się ogień miarkować i gęś należycie wygrzewać, z czasem najlepszemu bywa Mayster Fryszlarz" (Osiński).

"Pudlarz, pudlerz, jest robotnikiem w pudlingarni przy piecu pudlowym, mającym dozór nad procesem ogniowym i pracą kosciarzy" (Łabęcki).

Prof. Waław Rózański opracował w 1962 r., na podobieństwo tradycji górniczych, projekt galowych mundurów hutniczych i scenariusz ślubowania hutniczego. Podobieństwo między skokiem przez skórę i ślubowaniem hutniczym polega na wprowadzeniu symbolicznego przekuwania kawałka metalu zamiast skoku przez skórę, a elementem łączącym obie te uroczystości jest skóra (fartuch hutniczy), noszony przez kowali, oraz pieśni, związane z zawodem hutnika, które zmodyfikowano do realiów tego zawodu. Zaprojektowany galowy mundur hutniczy, wzorowany był na mundurach Korpusu Górniczego w Królestwie Polskim (1817 r.) i elewów Akademii Górniczej w Kielcach (1816-1827).

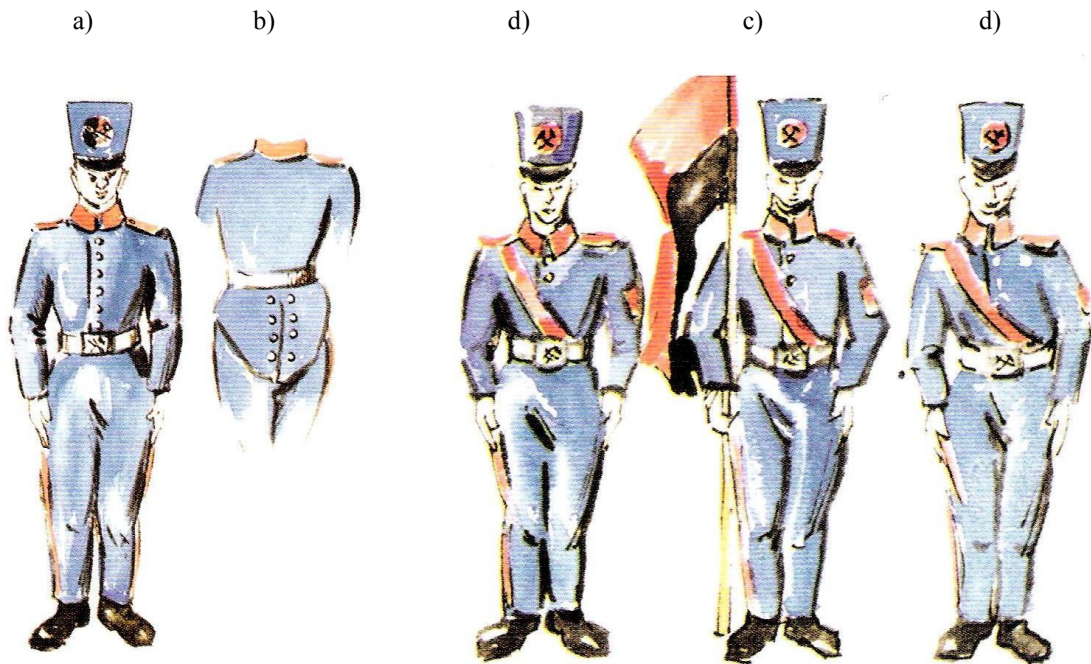
W uroczystym ślubowaniu hutniczym biorą udział studenci pionu hutniczego, głównie z Wydziałów: Inżynierii Metali i Informatyki Przemysłowej oraz Metali Nieżelaznych, którzy ceremonialnie wstępują w stan hutniczy. Mistrz Ceremonii, stopniem swym odpowiada stanowisku Mistrza Pudlerza, zaś ślubujących i pomocników należy raczej zaliczyć do grona kosciarzy. W czasie uroczystości występują oni w galowych mundurach hutniczych, zaprojektowanych przez prof. dr inż. Wacława Różańskiego i wykonanych: pierwotnie w 1962 roku, a ponownie na Jubileusz 70-lecia Uczelni w 1989 roku.

Ubiór Mistrza Ceremonii tzw. Pudlerza – przynależy do kategorii oficerskich. Oprócz granatowego fraczka z oficerskimi epoletami i naszywkami na rękawach w kolorze amarantowym, nosi białe bryczesy i czarne wysokie buty. Do umundurowania należy także szpada w pochwie i skórzany pas z ozdobną klamrą. Dodatkowy wystrój stanowią: czerwona kokarda na piersi i emblemat na lewym rękawie fraczka. Na emblemacie tym na tle barw hutniczych czarno-amarantowych umieszczono skrzyżowane młotek i kleszcze. Nosi on również białe rękawiczki i biało-czerwoną szarfę. Metalowe guziki z orłem są również ozdobą tego munduru. Mistrz Ceremonii nosi na głowie czako, zakończone ozdobną kitą. Z przodu jest ono przyozdobione dodatkowo elementem haftowanym srebrną nitką, a rozmieszczonym wokół emblematu, na którym na tle amarantowym umieszczono skrzyżowane żelazko i perlik, na których stoi orzeł w koronie.

Rys.3. Projekty: ubioru Pudlerza (z lewej strony): widok ogólny z przodu (a) i zakończenie fraczka z tyłu (b), oraz elementy ozdobne (z prawej strony): emblemat na lewym rękawie fraczka (c), emblemat na czaku kosciarzy (d) i czako pudlerza z dodatkowymi emblematami i kitą (e)

Ubiory kosciarzy – składają się z granatowych fraczków z kołnierzami i epoletami w kolorze amarantowym oraz długich spodni z lampasami również w tym kolorze. Na lewym rękawie fraczka znajduje się także emblemat. Na nogach mają czarne, skórzane trzewiki. Okrągłe, granatowe czako przyozdobione są tylko emblematem, haftowanym srebrną nitką, umieszczonym nad daszkiem.

Rys.4. Projekty: ubioru Kosciarza (z lewej strony): widok ogólny z przodu (a) i zakończenie fraszka z tyłu (b), oraz umundurowanie pocztu sztandarowego (z prawej strony): chorąży (sztandarowy, c) i asysta (d)

Umundurowanie pocztu sztandarowego – chorążego i asysty są identyczne, jak kosciarzy, tj. ubrani są w galowe mundury hutnicze. Dodatkowy ich wystrój to białoczerwone lub amarantowe szarfy, przewieszane przez prawe ramię, i białe rękawiczki.

Jednakże od 1992 r. przyjęto, iż na uroczystościach hutniczych:

a) Sztandar Akademii Górniczo-Hutniczej niesie poczet sztandarowy w składzie: chorąży – w mundurze górniczym, a asysta – w mundurach hutniczych, ustawiany na prawej stronie;

b) Sztandar Stowarzyszenia Wychowanków AGH niesie poczet sztandarowy w składzie: chorąży – w mundurze hutniczym, a asysta – w mundurach górniczych, ustawiany na lewej stronie.

Rys.5. Insignia rektorskie

Umundurowanie asysty JM Rektora AGH – w składzie dwuosobowym, przy czym od 1992 r. przyjęto, iż na uroczystościach hutniczych:

a) JM Rektor AGH ma na sobie insygnia władzy akademickiej w postaci łańcucha rektorskiego i pierścienia;

b) po jego prawej ręce idzie asystent w mundurze górniczym i niesie ozdobną bartę górniczą;

c) po jego lewej ręce idzie asystent w mundurze hutniczym i niesie berło rektorskie.

Miejsce realizacji Ślubowania Hutniczego w Dniu Hutnika w AGH

Wersja realizacji Ślubowania Hutniczego podczas uroczystości Dnia Hutnika w AGH dotyczy realizacji tej uroczystości najczęściej na krużgankach w paw. A-0, bezpośrednio po uroczystym posiedzeniu Senatu AGH w Dniu Hutnika, rzadziej podczas Karczmy pod Kadzią w paw. C-4, a wyjątkowo na Rynku Gł. (1969) czy w Kopalni Soli „Wieliczka” (1979).

a)

b)

Rys.6. Warianty miejsc prowadzenia Ślubowania Hutniczego: 2009 r. – na krużgankach w paw. A-0 (a), lub 1974 r. – podczas Karczmy pod Kadzią w paw. C-4 (b), gdy ceremonię prowadzili (od lewej): prof. J. Janowski – dziekan Wydz. Metalurgicznego, prof. R. Ney – JM Rektor AGH, prof. W. Różański – Prezes Prezydium Karczmy pod Kadzią

ŚLUBOWANIE HUTNICZE – chronologia

- 1962 – 66** prof. W. Róžański – będąc Dziekanem Wydziału Metalurgicznego, zainicjował obchody Dnia Hutnika w AGH
- 1962** prof. W. Róžański zaprojektował galowe mundury hutnicze, mgr Bohdan Kołomyjski – Dyrektor Huty im. Lenina (1958-1970) sponsoruje uszycie galowych mundurów hutniczych
- 1962** powołuje się po raz pierwszy 10-osobowy Komitet Obchodów Dnia Hutnika w AGH, którego przewodniczącym był prof. W. Leskiewicz, rozpoczyna się zwyczaj przygotowywania okolicznościowych kufli i tacek
- 1962** zorganizowano w AGH po raz pierwszy Spotkanie w Karczmie pod Kadzią na hali w paw. B-4: Prezesem Prezydium był prof. W. Róžański, a jednym z kontrapunktów był dr J. Janowski
- 1962** wprowadza się do Obchodów Dnia Hutnika w AGH uroczyste Ślubowanie Hutnicze, organizowane w kolejnych latach przez:
- 1962 – 1966 dr Tadeusz Rybka
 - 1967 – 1968 dr Tadeusz Szostak i dr Jerzy Nocoń
 - 1969 – 1979 dr Jerzy Nocoń
 - 1980 – 1989 dr Leszek Kurcz
 - 1990 – 2002 dr Jerzy Kajtoch
 - 2003 – 2011 dr Arkadiusz Klimczyk
 - 2012 – nadal dr Jarosław Nowak
- 1988** z inicjatywy JM Rektora prof. J. Janowskiego w 1988 roku uszyto komplet nowych 20 galowych mundurów hutniczych – w tym jeden dla pudlerza, dr Eugeniusz Pustówka – Dyrektor Huty im. Lenina (1979-1988) sponsoruje uszycie tych mundurów
- 7 maja 1999** po raz pierwszy studentki Wydziału: p. Bożena Maj (pokazana na okładce BIP nr 65 z 1999 r.) i p. Marzena Domagała – III r. Inżynieria Materiałowa, spec. Inżynieria Powierzchni, uczestniczyły w Ślubowaniu Hutniczym
- 2010** z inicjatywy prof. M. Karbowniczka w 2010 roku odnowiono używane dotąd mundury i uszyto komplet nowych 6 galowych mundurów hutniczych – w tym 3 dla dziewczyn, przy czym sponsoring należał do prof. Antoniego Tajdusia – JM Rektora AGH

BIBLIOGRAFIA:

1. W Muzeum Historii AGH znajduje się dokumentacja fotograficzna z przebiegu uroczystości hutniczych z różnych lat.
2. Kajtoch J.: AGH – Wydział Metalurgii i Inżynierii Materiałowej – Informator. Wyd. Mał. Oficyna Wyd. KRAK-BUCH, Kraków 1994.
3. Bęben A.: Górnicza lampa się pali.... UWN-D Wydawnictwo AGH, Kraków, 2008.
4. Suliga I.: 90 lat „Metalurgii” w fotografiach i wspomnieniach. Wyd. Nauk. „Akapit”, Kraków, 2012.

Opracował: dr inż. Jerzy KAJTOCH

Kraków, 15 listopada 2014 r.